

สรุปพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

ในพระราชบัญญัตินี้ กำหนดความหมายของคำที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

“ข้อมูลข่าวสาร” หมายความว่า สิ่งที่สื่อความหมายให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูลหรือสิ่งใดๆ ไม่ว่าการสื่อความหมายนั้นจะทำได้โดยสภาพของสิ่งนั้นเองหรือโดยผ่านวิธีการใดๆ และไม่ว่าจะได้จัดทำไว้ในรูปของเอกสาร แฟ้ม รายงาน หนังสือ แผนผัง แผนที่ ภาพวาด ภาพถ่าย ฟิล์ม การบันทึกภาพหรือเสียง การบันทึกด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือวิธีอื่นใดที่ทำให้สิ่งที่บันทึกไว้ปรากฏได้

“ข้อมูลข่าวสารของราชการ” หมายความว่า ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมดูแลของหน่วยงานรัฐ ไม่ว่าจะเป็ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐหรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอกชน

“ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล” หมายความว่า ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของบุคคล เช่น การศึกษา ฐานะการเงิน ประวัติสุขภาพ ประวัติอาชญากรรม หรือประวัติการทำงาน บรรดาที่มีชื่อเสียงผู้นั้นหรือมีเลขหมาย รหัส หรือสิ่งบอกลักษณะอื่นที่ทำให้รู้ตัวผู้นั้นได้ เช่น ลายพิมพ์นิ้วมือ แผ่นบันทึกลักษณะเสียงของคนหรือรูปถ่าย และให้หมายความรวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของผู้ที่ถึงแก่กรรมแล้วด้วย

การเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) หน่วยงานของรัฐต้องจัดให้มีข้อมูลข่าวสารของราชการไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้ เช่น ผลการพิจารณาหรือคำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงต่อนโยบายหรือความที่ไม่เข้าข่ายต้องลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา แผนงาน โครงการ และงบประมาณรายจ่ายประจำปีของปีที่กำลังดำเนินการ คู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีผลกระทบถึงสิทธิหน้าที่ โครงสร้างและการจัดองค์กร หน้าที่และวิธีดำเนินการ กฎข้อบังคับ คำสั่ง หนังสือเวียน สัญญาสัมปทาน สัญญาที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอนหรือสัญญาร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ มติคณะรัฐมนตรีหรือมติคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยกฎหมาย หรือโดยมติคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้ ให้ระบุรายชื่อรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง

2) ข้อมูลข่าวสารที่จัดให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้ ถ้ามีส่วนที่ต้องห้ามมิให้เปิดเผยอยู่ด้วย ให้ลบหรือตัดตอนหรือทำโดยประการอื่นใดที่ไม่เป็นการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้น

3) บุคคลไม่ว่าจะมีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องหรือไม่ก็ตาม ย่อมมีสิทธิเข้าตรวจดู ขอสำเนา หรือขอสำเนาที่มีคำรับรองถูกต้องของข้อมูลข่าวสารได้ ในกรณีที่สมควรหน่วยงานของรัฐโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ จะวางหลักเกณฑ์เรียกค่าธรรมเนียมในการนั้นก็ได้

ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ต้องเปิดเผย สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- 1) ข้อมูลข่าวสารของราชการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์
- 2) ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้
 - การเปิดเผยจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และความมั่นคงในทางเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ
 - การเปิดเผยจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ หรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้องคดี การป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารหรือไม่ก็ตาม
 - ความเห็นหรือคำแนะนำภายในหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการเรื่องใด แต่ไม่รวมถึงรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการทำความเข้าใจหรือคำแนะนำภายใน
 - การเปิดเผยจะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือความปลอดภัยของบุคคลใด
 - รายงานแพทย์หรือข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งการเปิดเผยจะเป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคล
 - ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผย หรือข้อมูลข่าวสารที่มีผู้ให้มาโดยไม่ประสงค์ให้ทางราชการนำไปเปิดเผยต่อผู้อื่น
- . กรณีอื่นตามที่กำหนดให้พระราชกฤษฎีกา

3) คำสั่งไม่ให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดก็ได้ แต่ต้องระบุไว้ด้วยว่าที่เปิดเผยไม่ได้เพราะเป็นข้อมูลข่าวสารประเภทใดและเพราะเหตุใด และให้ถือว่ากรณีคำสั่งเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นดุลยพินิจโดยเฉพาะของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามลำดับสายการบังคับบัญชา แต่อาจอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้

การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

- 1) พยายามเก็บข้อมูลข่าวสารโดยตรงจากเจ้าของข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่กระทบถึงประโยชน์ได้เสียโดยตรงของบุคคลนั้น
- 2) จัดให้มีการพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาและตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้องอยู่เสมอเกี่ยวกับประเภทของบุคคลที่มีการเก็บข้อมูลไว้ ประเภทของระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล

3) ระบุลักษณะการใช้ข้อมูลตามปกติ วิธีการขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารของเจ้าของข้อมูล วิธีการขอให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อมูล แหล่งที่มาของข้อมูล ตรวจสอบแก้ไขข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ในความรับผิดชอบให้ถูกต้องอยู่เสมอ จัดระบบรักษาความปลอดภัยให้แก่ระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล เพื่อป้องกันมิให้มีการนำไปใช้โดยไม่เหมาะสมหรือเป็นผลร้ายต่อเจ้าของข้อมูล

4) ในกรณีที่เก็บข้อมูลข่าวสารโดยตรงจากเจ้าของข้อมูล หน่วยงานของรัฐต้องแจ้งให้เจ้าของข้อมูลทราบล่วงหน้า พร้อมกับการแจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ที่จะนำข้อมูลมาใช้ลักษณะการใช้ข้อมูล การที่ขอข้อมูลนั้นเป็นกรณีที่อาจให้ข้อมูลโดยความสมัครใจหรือเป็นกรณีมีกฎหมายบังคับ

5) หน่วยงานของรัฐจะเปิดเผยข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่อยู่ในความควบคุมดูแลของตนต่อหน่วยงานของรัฐแห่งอื่นหรือผู้อื่น โดยต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากเจ้าของข้อมูล เว้นแต่เป็นการเปิดเผยดังต่อไปนี้

- (1) เปิดเผยต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานของตน เพื่อการนำการไปใช้ตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐแห่งนั้น
- (2) เป็นการใช้ข้อมูลตามปกติภายในวัตถุประสงค์ของการจัดให้มีระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลนั้น
- (3) เปิดเผยต่อหน่วยงานของรัฐที่ทำงานด้วยการวางแผน หรือการทำสถิติ หรือสำมะโนต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่ต้องรักษาข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลไว้ไม่ให้เปิดเผยต่อไปยังผู้อื่น
- (4) เป็นการให้ประโยชน์ในการศึกษาวิจัย โดยไม่ระบุชื่อหรือส่วนที่ทำให้รู้ว่าเป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับบุคคลใด
- (5) เปิดเผยต่อหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร หรือหน่วยงานอื่นของรัฐเพื่อการตรวจสอบคุณค่าในการเก็บรักษา
- (6) เปิดเผยต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อการป้องกันการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย การสืบสวน การสอบสวน หรือการฟ้องคดี ไม่ว่าเป็นคดีประเภทใดก็ตาม
- (7) เป็นการให้ซึ่งจำเป็น เพื่อการป้องกันหรือระงับอันตรายต่อชีวิตหรือสุขภาพของบุคคล
- (8) เปิดเผยต่อศาล หรือหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะขอข้อเท็จจริงดังกล่าว
- (9) กรณีอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

6) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะรู้ถึงข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตน เมื่อบุคคลนั้นมีคำขอเป็นหนังสือ หน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสารนั้นจะต้องให้บุคคลนั้น หรือผู้กระทำการแทนบุคคลนั้นได้ตรวจสอบหรือได้รับสำเนาข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลนั้น การเปิดเผยรายงานการแพทย์เกี่ยวกับบุคคลใด ถ้ากรณีมีเหตุผลอันควรเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเปิดเผยต่อเฉพาะแพทย์ที่บุคคลนั้นมอบหมายก็ได้ รวมทั้งถ้ามีส่วนใดไม่ถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง ให้มีสิทธิยื่นคำขอเป็นหนังสือให้หน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลข้อมูลข่าวสารแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือลบข้อมูลข่าวสารส่วนนั้นได้

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล

นอกจากกฎหมายดังกล่าวมาแล้ว ยังมีกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลและระบบสารสนเทศ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล หรือสารสนเทศที่เป็นส่วนตัวของบุคคลนั้น ได้แก่ ประวัติการเจ็บป่วยทางการแพทย์ ข้อมูลทางการเงิน เงินเดือน ประวัติการเรียนและผลการเรียน ประวัติอาชญากรรม สถานภาพการสมรส ปัญหาในครอบครัวและการประเมินผลการทำงาน สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่กล่าวมาแล้วเป็นสิทธิส่วนบุคคลซึ่งบุคคลอาจจะไม่ต้องการเปิดเผยให้ใครทราบ และอาจจะรวมถึงที่อยู่ชื่อบิดา-มารดา

ชื่อสามี-ภรรยาหรือบุตร ในปัจจุบันคนเริ่มสนใจกับสิ่งที่หน่วยงานไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชนเก็บไว้เป็นข้อมูล และผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถที่จะเรียกข้อมูลเหล่านี้ออกมาได้ เนื่องจากมีระบบงานที่เป็นเครือข่ายติดต่อกัน จากทะเบียนรถก็สามารถได้ข้อมูลของเจ้าของรถ ซึ่งได้แก่ที่อยู่ เพศ ความสูง น้ำหนัก วันเดือนปีเกิด และเลขประจำตัวประชาชน และจากจุดนี้ก็จะนำไปสู่ข้อมูลการเสียภาษี ที่ทำงาน ตำแหน่งและเงินเดือน และอาจจะนำไปสู่ข้อมูลบ้าน ราคากู้ยืม และอาจจะรวมไปถึงบุตร ญาติ ข้อมูลเหล่านี้ไม่มีการรับประกันว่าจะไม่มีการรั่วไหล ถึงแม้ว่าจะมีการรักษาความปลอดภัยของระบบคอมพิวเตอร์ไว้แล้วก็ตาม จากการที่มีการใช้ข้อมูลและสารสนเทศทั้งในหน่วยงานของรัฐและเอกชนเพื่อการควบคุมและตรวจสอบมากขึ้น จึงได้มีการเรียกร้องให้มีกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล กฎหมายนี้ไม่เพียงแต่เพื่อการคุ้มครองสิทธิของการใช้ข้อมูล แต่รวมถึงการคุ้มครองความผิดพลาดของข้อมูล ระยะเวลาของการเก็บและแก้ไขปรับปรุงข้อมูล รวมทั้งการแปลความผิดพลาด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้บุคคลหรือเจ้าของข้อมูลเกิดความเสียหายได้ ได้มีการเคลื่อนไหวทางด้านนี้มากในประเทศสหรัฐอเมริกา และออกมาเป็นพระราชบัญญัติสิทธิส่วนบุคคล (Privacy Act) ในปี ค.ศ. 1974 ในขณะที่

ประเทศอื่น อาทิ เบลเยียม สวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก เยอรมันตะวันตก ฝรั่งเศส ออสเตรีย ไอร์แลนด์ ลักเซมเบิร์ก ฮังการี อิสราเอลและสหราชอาณาจักรได้จัดทำเป็นกฎหมาย และได้ดำเนินการเคลื่อนไหวในองค์กรร่วมยุโรปอันเป็นผลให้มีการจัดทำข้อตกลงร่วมกันได้ร้องขอให้รัฐสมาชิกของกลุ่มประชาคมยุโรปให้ลงนามและให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาฉบับนี้ก่อนสิ้นปี ค.ศ. 1982 และเสนอแนะด้วยว่าเป็นสิ่งที่พึงต้องกระทำ

กฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลนี้ ในบางประเทศเรียกชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Data Protection Act และบางประเทศเรียกชื่อว่า Privacy Act โดยมีองค์กรทำหน้าที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1. พิจารณาอนุญาตการขออนุญาตจัดเก็บข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบุคคล
2. ควบคุม ดูแล ตรวจสอบ ว่ามีการล่วงละเมิด หลักการคุ้มครองข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบุคคลตามกฎหมายฉบับนี้หรือไม่
3. อำนาจหน้าที่ในการส่งคำเตือน 3 ประเภท คือ ในกรณีพบว่าการล่วงละเมิดคำเตือนประเภทแรกเป็นการแจ้งให้ปฏิบัติให้ถูกต้องในระยะเวลาที่กำหนด คำเตือนประเภทที่สองเป็นการเตือนซ้ำ ถ้ายังไม่ปฏิบัติตามคำเตือนหลังนี้จะดำเนินการเพิกถอนทางทะเบียน ส่วนคำเตือนประเภทสุดท้ายเป็นคำเตือนเกี่ยวกับการห้ามการที่จะส่งข้อมูลข้ามแดนที่ผิดไปจากที่กฎหมายฉบับนี้กำหนดไว้
4. การประกาศแจ้งให้ทราบถึงการปฏิบัติตามหลักการคุ้มครองข้อมูลของผู้ใช้ข้อมูล และผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานคอมพิวเตอร์
5. การพิจารณาคำร้องของผู้เสียหายว่าการล่วงละเมิดหลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลหรือล่วงละเมิดกฎหมายนี้ และคณะกรรมการพิจารณาดำเนินการ โดยรวดเร็วเพื่อแจ้งให้บุคคลนั้นๆ ทราบถึงการพิจารณาและมาตรการที่จะใช้
6. ทั้ง 5 ประการนี้ เป็นหน้าที่รับผิดชอบที่สำคัญบางส่วนขององค์กรคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล
7. กฎหมายเพื่อคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลหรือสิทธิส่วนบุคคลใช้บังคับทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนในเรื่องข้อมูลส่วนบุคคล (Personal data) ที่เก็บรวบรวมไว้โดยเครื่องคอมพิวเตอร์ซึ่งมีสาระโดยสรุปดังนี้
 1. ห้ามบุคคลผู้ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานคอมพิวเตอร์หรือตัวแทนของบุคคลดังกล่าวเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลอันเกี่ยวกับบุคคลโดยไม่ได้รับอนุญาต

2 กำหนดสิทธิของบุคคลผู้ถูกระบุในข้อมูลข่าวสารนั้น เช่น สิทธิที่จะได้ทราบว่าตนถูกระบุอยู่ในข้อมูลข่าวสารนั้น หรือไม่ ถ้าระบุ ระบุไว้อย่างไร สิทธิที่เข้าสู่ข้อมูลเกี่ยวกับตน สิทธิในการแก้ไขหรือลบล้างข้อมูลดังกล่าวที่ผิดพลาด สิทธิที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้มีการเปิดเผยข้อมูลนั้นหรือไม่ สิทธิที่จะได้รับค่าเสียหาย กรณีได้รับความเสียหายจากข้อมูลส่วนบุคคลที่ผิดพลาด

3. กำหนดหลักการคุ้มครองต่อข้อมูลข่าวสารอันเกี่ยวกับบุคคลไว้ ดังนี้

- (1) ข้อมูลที่จัดเก็บไว้จะต้องได้มาโดยถูกต้องชอบธรรมตามกฎหมายและการดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล
- (2) ข้อมูลส่วนบุคคลจะเก็บสะสมไว้ได้เพียงเท่าที่ระบุไว้ในการจดทะเบียนและด้วยวัตถุประสงค์อันชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น
- (3) ข้อมูลส่วนบุคคลที่จัดเก็บไว้เพื่อวัตถุประสงค์ใด จะต้องใช้หรือเปิดเผยไม่เกินไปกว่าวัตถุประสงค์นั้น
- (4) ข้อมูลส่วนบุคคล จะต้องได้รับการจัดทำให้ถูกต้องทันสมัยเท่าที่จำเป็น
- (5) ข้อมูลส่วนบุคคลที่จัดเก็บไว้จะต้องไม่จัดเก็บเป็นระยะนานไปกว่าที่แจ้งไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดเก็บ
- (6) ข้อมูลส่วนบุคคลที่จัดเก็บไว้โดยผู้ดำเนินการในสำนักงานคอมพิวเตอร์จะต้องได้รับการจัดให้มีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสมในการเข้าถึง เผยแพร่หรือทำลายโดยไม่ได้รับอนุญาต และรักษาความปลอดภัยต่อการสูญหาย หรือทำลายลงโดยอุบัติเหตุ